

ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА ЩОДО АКТИВІЗАЦІЇ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ЯК ДРАЙВЕРА СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

PUBLIC POLICY OF GREEN TOURISM'S ACTIVATION IN UKRAINE AS A DRIVER OF SUSTAINABLE RURAL DEVELOPMENT

Сокольська Т. В.

Доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри публічного управління, адміністрування та міжнародної економіки,
Білоцерківський НАУ,
м. Біла Церква, Україна
ORCID: 0000-0001-5420-8569

Поліщук С. П.

Кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління, адміністрування та міжнародної економіки,
Білоцерківський НАУ,
м. Біла Церква, Україна
ORCID: 0000-0003-2893-617X

Іванова Л. С.

Кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління, адміністрування та міжнародної економіки,
Білоцерківський НАУ,
м. Біла Церква, Україна
ORCID: 0000-0001-8405-3529

Tetyana Sokolska

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Chairperson of the Department of Public Management, Administration and International Economics
Bila Tserkva National Agrarian University,
Bila Tserkva, Ukraine

Svitlana Polishchuk

PhD in Economics, Associate Professor,
Department of Public Management, Administration and International Economics,
Bila Tserkva National Agrarian University,
Bila Tserkva, Ukraine

Lubov Ivanova

PhD in Economics, Associate Professor,
Department of Public Management, Administration and International Economics,
Bila Tserkva National Agrarian University,
Bila Tserkva, Ukraine

Статтю присвячено дослідженню сучасного стану розвитку зеленого туризму в Україні, як драйвера сталого розвитку сільських територій, факторів, що його стримують та шляхів активізації, ролі і місцю публічної політики у забезпечення цього процесу. Актуальність дослідження обумовлена економічною ситуацією, що склалася в аграрній сфері та сільських територіях, зокрема, внаслідок нищівної руйнації економічної системи в умовах воєнного стану. Досліджено сучасний стан розвитку сільських територій, проаналізовано нормативно-правове забезпечення розвитку туризму в Україні, наведено досвід публічної політики європейських країн у його забезпеченні. Обґрунтовано доцільність забезпечення пільгових умов і спрощення процедури започаткування туристичного бізнесу, організація перенавчання селян щодо організації послуг зеленого туризму, створення у структурі Департаменту агропромислового розвитку Регіонального координаційного центру розвитку села, ос-

новною функцією якого мало б стати досягнення багатофункціональності сільського господарства.

Ключові слова: публічна політика, сталий розвиток, зелений туризм, сільські території, багатофункціональний розвиток, агросфера.

The article is devoted to the study of the current state of green tourism development in Ukraine, as a driver of sustainable development in rural areas, factors restraining it and ways of activation, the role and place of public policy in ensuring this process. The relevance of the research is determined by the current economic situation in the agrarian sphere and rural areas, in particular, because of the devastating destruction of the economic system in the conditions of martial law. In order to achieve the set scientific objectives, the following research methods have been used in this article: generalization and systematization (to determine the essence of the "rural green tourism" concept); systematic and complex analysis (to determine trends in the formation and activation of the public policy of rural green tourism in Ukraine); method of system analysis and synthesis (for the development of the «rural green tourism development» concept on the basis of sustainable development in rural areas); statistical methods (for a visual representation of statistical material); comparative methods (for the study of modern trends in the implementation of public policies for the development of rural green tourism in the world); process approach (to present mechanisms for stimulating rural green tourism on the basis of sustainable development in rural areas) and others. The current state of the rural areas development has been studied, the regulatory and legal support for the development of tourism in Ukraine has been analyzed, and the European countries' experience has been presented. The research result is the substantiation of the expediency of providing preferential conditions and simplifying the procedure for starting a tourist business, organizing the re-training of villagers on the organization of green tourism services, creating a Regional Coordination Center for Village Development within the structure of the Department of Agro-Industrial Development, whose main function should be the multifunctionality of agriculture.

Key words: public policy, sustainable development, green tourism, rural areas, multifunctional development, agrosphere.

Постановка проблеми. Ситуація, у якій опинилася сьогодні наша держава, є безпрецедентною для сучасного світу. Повномасштабне військове вторгнення росії завдало нищівного удару по всіх ланках національної економічної системи. Знизилося виробництво основних видів продукції, в тому числі тієї, що становить основу продовольчої безпеки держави та її експортного потенціалу. Безперервно нищиться транспортно-логістична, соціальна, маркетингова та інженерна інфраструктура країни. Відбувається відтік працездатних кадрів за кордон, повністю припинили діяльність 54% підприємств. Падіння економіки у другому кварталі, за оцінками НБУ, становило близько 40%, інфляція у липні 2022 року - 22% [1]. Все це тимчасово позбавляє активного економічного життя мільйони людей. Однак, незважаючи на невизначеність тривалості війни в Україні, відновлення роботи національного бізнесу є запорукою економічної стійкості держави та її спроможності ефективно протистояти агресору. І в цьому процесі особливого значення набуває розвиток приватної ініціативи та підприємництва, одним із видів якого є зелений туризм. Враховуючи те, що Україна є аграрно-індустріальною державою, в її соціально-економічному житті особливе місце відводиться сільським територіям, де проживає третина населення нашої держави. Значення сільських територій нашої країни посилюється їх винятковим внеском у формування основ продовольчої безпеки держави та нарощуванням її експортного потенціалу. Однак, навіть до 24 лютого 2022 року, для сільської місцевості характерними були високий рівень смертності, безробіття та зубожіння селян, міграція молоді у міста. До них додаються проблеми зростання

антропогенного навантаження на навколишнє середовище, зміна клімату, виснаження природних ресурсів, політична нестабільність, корупція та війна. Очевидно, що ці проблеми потребують негайного вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій щодо розвитку зеленого туризму в Україні, засвідчив, що дана тема привертає увагу широкого кола вітчизняних науковців. Зокрема, це стосується визначення дефініцій, факторів розвитку, нормативно-правового забезпечення та напрямів запровадження.

За твердженням Т.А Пінчука, поняття «зелений туризм» охоплює широкий спектр відпочинку у сільській місцевості (власне сільський туризм), а також орієнтований на перебування в агрооселях відпочинку (агротуризм) у «зеленій місцевості» [2].

Зелений туризм є видом підприємницької діяльності з надання послуг відпочинку у сільській місцевості з використанням приватної власності мешканців села та локальних природно-культурно-історичних ресурсів [3].

Незважаючи на розбіжності у трактуванні його суті, які зумовлені недостатньою інституціоналізацією в різних законодавчо-нормативних актах, де він взаємопов'язаний з дефініціями «сільський туризм», «сільський зелений туризм», «зелений туризм», «екотуризм», «агротуризм» та «екоагротуризм», вони мають єдину гносеологію та функціональне призначення [4], реалізуються на базі села, що своїм наслідком здійснює соціо-еколого-економічний вплив на розвиток сільських територій регіону шляхом раціонального використання наявного природноресурсного та людського потенціалу [5].

Питанням сільського туризму в рамках концепції сталого розвитку присвячені дослідження Кантар С., Свржняк К. [6], які доводять, що сільський зелений туризм може стати стратегією для сталого розвитку сільських територій, а також може бути інструментом диверсифікації діяльності для території, що знаходяться на стадії стагнації. Це підтверджують також Ібенеску Б.-К., Столеріу О.-М. та ін. [7] стверджуючи, що протягом останніх десятиліть сільський туризм розглядався як засіб економічного розвитку чутливих місцевостей, особливо сільських територій. Вони дослідили вплив зеленого туризму на стійкість розвитку сільської місцевості, орієнтуючись на три зведені показники: демографічна стабільність, суспільні комунальні послуги та соціально-економічна стійкість.

Згідно з експертними даними Світової організації туризму UNWTO в Європі сільський туризм посідає друге місце за популярністю після пляжного, забезпечуючи до 30% прибутку туристичної галузі [8]. За даними Європейської федерації сільського зеленого туризму EUROGITÉS, до якої входять 27 країн Європи та 35 професійних асоціацій сільського туризму, від 12% до 30% мандрівників у світі віддають перевагу сільському туризму [9]. Збігаються експертні оцінки і для Європейського регіону, адже на частку сільського туризму доводиться щорічно в середньому 10–20% від загального доходу туристичної індустрії (в різних країнах від 2% до 40%), а цікавість до нього виявляють близько 35% населення [10].

Хайль С., Бойд С. [11], Хукан С. та Хукан М. [12] відводять зеленому сільському туризму роль двигуна стійкого розвитку.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Провівши ґрунтовний аналіз вітчизняних та зарубіжних наукових праць з даної проблеми, визнаючи наукову та практичну значущість проведених ними досліджень, слід констатувати, що на сьогодні недостатньо опрацьованими залишаються питання дієвих інструментів розвитку сільського зеленого туризму та ролі публічного управління та адміністрування в цьому процесі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження було визначення сучасного стану розвитку зеленого туризму в Україні, факторів, що його стримують, а також розробка та формування напрямів публічної політики щодо впливу цього виду діяльності на сталий розвиток сільських територій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на те, що у 2019 р. Україна посіла перше місце в світі за обсягами зростання експорту аграрної продукції в країни ЄС, вітчизняне сільське господарство стає все більш залежним

від місцевих географічних умов (клімату, природних ресурсів, ландшафту та географічних бар'єрів, соціально-економічних умов, демографічних особливостей). У зв'язку з цим все більш очевидно постає необхідність інтегрувати додаткові види діяльності, (багатофункціональність) в результати публічної політики сталого розвитку 6R, зокрема переоцінка (ресурсів), перерозподіл (доходу) і (покращення) відносин, введення трьох нових, а саме стійкість (адаптованість), переоцінка (масштабна вартість) і реструктуризація (економіки) і як результат формується оновлена публічна політика 9R переосмислення, відмова, скорочення, повторне використання, ремонт і переробка, стійкість, переоцінка та реструктуризація.

Вивчення можливостей досягнення багатофункціональності сільського господарства в Україні виявило, що останнім часом спостерігається суттєве пошвавлення розвитку малого бізнесу таких як міні-перероблення молока і хлібопекарство, заготівля лісових ягід та грибів, деревопереробка; розвиток народних промислів, пошиття одягу, надання послуг учасникам міжрегіональних автодорожніх перевезень (організація відпочинку, гаряче харчування, заправка і поточний ремонт автомобілів тощо).

У досліджених нами сільських помешканнях Уманського і Корсунь-Шевченківського району Черкаської області, у яких проживають понад 500 жителів, функціонують: млини, хлібоперкарні, кафе, будинки побуту. У селах, розташованих поряд з районними центрами має місце перенесення до них малого бізнесу з виробництва меблів, покрівельних матеріалів, металобетонних конструкцій. У цих же сільських помешканнях несільськогосподарські види діяльності забезпечують наповнення бюджету громад до 5 %.

Останнім часом, громади велику увагу приділяють розвитку зеленого туризму, який здатний сприяти стабілізації економічного розвитку територій, забезпечити зайнятість населення, вихід із соціально-економічної кризи та демографічну стабільність. Зокрема, для малолюдних і депресивних районів України цей вид туризму поступово стає додатковою економічною діяльністю, позбавляючи їх залежності від виключно основних видів сільськогосподарської діяльності, таких як рослинництво чи тваринництво. Володіючи потужним туристично-рекреаційним потенціалом (15 % території України – це курорти, гірські та приморські ландшафти; придніпровські зелені зони [13]), який переважно зосереджено в межах сільської місцевості, пов'язуючи сільський туризм із сільським господарством, громади отримали широкі можливості для свого розвитку.

Зазначимо, що останнім часом, внаслідок зменшення тривалості робочого часу, збільшен-

ня кількості платних відпусток, зростання рівня освіти, розвитку транспортної мережі – залізничної, автодорожньої, повітряної та морського транспорту, військові дії попит на цей вид туризму значно збільшився.

Н. Кудла [14] зазначає, що ті сім'ї, які приймають відпочиваючих, вдосконалюють і структуру посівів на присадибних ділянках із урахуванням потреб гостей, розширюють асортимент овочевих культур, фруктових дерев, ягідників тощо; розвивають і урізноманітнюють присадибне тваринництво, заводять тепличне господарство, займаються бджільництвом та рибальством. Причому, прибуток від агротуризму отримують і власники крамниць, автозаправок, ремісники, які надають свої послуги туристам. Крім того, така діяльність рекламує місцевість, розвиває її культурний потенціал, відновлюючи уже частково збуті традиції певного регіону.

Нами досліджені економічні вигоди від розвитку зеленого туризму на Вінниччині, де у 2018 році, був запущений у дію проект за фінансування (17 млн грн.) кластеру «Яблуневий шлях» [15] створений громадами Барської, Северинівський ТГ з використання регіонального бренду «Подільське яблуко» для розвитку громад. Це сприяло просуванню як самих територій, пов'язаних з вирощуванням яблук, так і місцевої продукції з тих же яблук. Тут організуються різні брендові фестивалі, рекламуються «яблучні» туристичні об'єкти, туристичні маршрути тощо.

Гарним прикладом розвитку туристичного потоку в Україну на тлі пандемії Covid-19 став кейс із туристами з арабських країн. Лише із Саудівської Аравії туристичний потік сягнув 48 тис туристів у 2021 році. (850 млн грн.) [16]. У тому числі туристична компанія «Join UP» допомогла згенерувати щонайменше 85 млн грн.

Разом з тим, незважаючи на деяку активізацію зеленого туризму в Україні цей вид діяльності розвивається недостатньо.

До проблем, що стримують його розвиток відносять:

- відсутність централізованої бази даних про садиби, які є основним суб'єктом господарювання у сільському зеленому туризмі; їх сертифікація та категоризації їх послуг;

- недостатня кваліфікація власників садіб в той час, коли для успішного бізнесу господарям необхідні як певні знання (англійська, вміння працювати з платіжними системами, чітка система бронювання тощо), так і певні технології.

- недостатній рівень його популяризації, як на державному, так і на міжнародному ринках, оскільки інформація про функціонуючі садиби недоступна для споживача через невміння власників пропагувати свій бізнес у сучасних ЗМІ (переважно через мережу Інтернет).

Нашими дослідженнями виявлено також недосконалість нормативно-правового забезпечення туристичної діяльності в Україні, різне відомче підпорядкування туристичних та курортно-рекреаційних ресурсів та відсутність:

- державної інвестиційної політики у сфері сільського туризму;

- цілісної й комплексної системи управління і контролю за використанням туристично-рекреаційних ресурсів країни;

- ефективної системи захисту прав та інтересів туристів;

- забезпечення безпечних умов на об'єктах туристичних відвідувань й за напрямками туристичних маршрутів тощо [10].

На нашу думку, для активізації цього процесу Україна потребує виваженої державної політики щодо розвитку сільських територій, насамперед, формування сприятливого інституційного, організаційного та економічного середовища на загальнонаціональному та регіональному рівнях. Це стосується також розробки та впровадження дієвих механізмів залучення вітчизняних та іноземних інвестицій у сільську місцевість, а також створення комфортних умов для проживання і роботи мешканців сільських громад [17].

На нашу думку, для України досить цікавим може стати досвід країн, що розвиваються, для яких розвиток туризму був одним із напрямів повернення мігрантів з міських територій до місця походження шляхом покращення умов життя, створення сприятливого бізнес середовища, а також охорони природи та місцевої культури [18]. Збалансоване зростання сільських територій за рахунок туризму вони досягали шляхом покращення рівня життя місцевої громади через економічні, екологічні, соціальні та культурні переваги. Зокрема, це було очевидним серед тих мешканців, які безпосередньо брали участь у розвитку сільського туризму.

Показовим також може бути розвиток сільської місцевості через туризм у Сербії, який впроваджувався як супутній процес економічної та політичної реформи, яка сприяла виходу на світовий ринок і створення на ньому власних позицій, де туризм часто відігравав надто важливу роль [19].

У Польщі, сільський зелений туризм визнано одним із п'яти основних туристичних продуктів. Міністерство сільського господарства цієї країни бере участь у численних заходах, спрямованих на швидке розширення сільського туризму. Під його патронатом створена мережа установ, що пропонують консультації у сфері туристичних послуг, пільгових кредитів та розширено інші рекламні заходи. Паралельно було внесено важливу законодавчу зміну, що звільняла фермерів від податку на прибуток, отриманий від оренди

максимум п'яти номерів для туристів, включаючи харчування.

Надзвичайно важливу роль, у групі процесів, що впливають на розвиток сільського туризму відіграли медіа (преса, радіо, телебачення), які оприлюднювали цю тему та пропагували ідею організації дозвілля в сільському середовищі серед потенційних туристів [20].

З початку трансформаційного періоду в усіх регіонах Польщі міністерство сільського господарства ініціювало масштабну акцію, спрямовану на охоплення фермерів, які потенційно були б зацікавлені в наданні туристичних послуг. На практиці побували працівники сільськогосподарських дорадчих центрів фермерів у своїх домівках, заохочуючи їх до туристичної діяльності. Місцеве самоврядування сільських гмін захопилися розвитком сільського туризму і включили цілі розвитку сільського туризму в свої стратегії [21].

Отже, узагальнивши досвід декількох європейських країн, можна вважати, що в Україні сільський туризм може і має стати провідною ідеєю місцевих громад. Сьогодні, надзвичайно важливо подолати відставання в розвитку цього процесу шляхом ведення ефективної публічної політики та запуску державних програм його стимулювання силами громад через самоорганізацію населення, враховуючи, що саме сільські території мають багату культурно-історичну спадщину, значний природно-заповідний фонд та продовольчу базу. Для цього потрібна нова проактивність селян і політика, спрямована на пробудження їх віри у власні сили.

Ми вважаємо, що враховуючи нищівні військові руйнування вітчизняної економіки, інфраструктури, виробничих об'єктів в Україні, незважаючи на те, що війна продовжується, вже зараз, плануючи відновлення країни необхідно активізувати заходи щодо стимулювання розвитку зеленого туризму. В комплексі з іншими галузями діяльності вже сьогодні необхідно:

- розробити нормативно-правову базу створення сприятливого правового середовища для розвитку сільського туризму, визначення організаційних умов надання таких послуг з в межах особистого селянського господарства;

- розробити систему пільгового довгострокового кредитування сільського населення на розвиток сільського туризму;

- створити державну інституцію для просування за кордоном в'їзного туризму в Україну в цілому, в тому числі сільського зеленого туризму;

- сформувати інформаційну базу для забезпечення обізнаності клієнтів щодо пропозицій з послуг відпочинку в селі.

Висновки. Сталий розвиток сільської місцевості передбачає цілісний підхід, що включає диверсифікацію видів діяльності в поєднанні з сільськогосподарськими системами (адаптованими до місцевих географічних умов), щоб стати більш стійкими до економічних потрясінь або екологічних збурень у контексті зміни клімату.

Оцінюючи вигоди отримані від зеленого туризму, нині доцільним було б забезпечення пільгових умов і спрощення процедури започаткування туристичного бізнесу на селі, організація перенавчання селян щодо організації послуг сільського туризму.

Доцільним також було б створення у структурі Департаменту агропромислового розвитку Регіонального координаційного центру розвитку села (РКЦРС), основною функцією якого мало б стати досягнення багатофункціональності сільського господарства шляхом взаємодії підприємств і держави зі зміщенням акценту від виробничої функції до сільського розвитку.

Досвід країн, які пережили військові подібні руйнування засвідчив, що після війни частка туристів зростає. Очевидно, що і Україна сьогодні на порозі туристичного буму. Увесь світ захоплюється сміливістю і героїзмом українського народу, і надзвичайно важливо залучити іноземців до процесу відбудови і відновлення. У зв'язку з цим, Президент України ініціював меморіалізацію певних місць в Україні, щоб створити своєрідні маршрути пам'яті. Але, паралельно з цим наші громади мають показати світу й іншу Україну – гостинну, з неймовірною природою, старовинною культурою та неймовірно смачною їжею.

Зважаючи на невизначеність тривалості війни в Україні, відновлення роботи національного бізнесу є запорукою економічної стійкості держави та її спроможності ефективно протистояти агресору. Саме в цьому напрямі мають діяти територіальні громади спільно з усіма органами державної влади.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Інфляційний звіт. Національний банк : веб сайт. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2022-Q3.pdf?v=4 (дата звернення 25.08.2022).
2. Пінчук Т.А. Агротуризм як форма підприємництва у сільській місцевості. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Економіка»*. 2009. Вип.28. С.49-53.
3. Гловацька В.В. Сільський зелений туризм: сутність, функції, основи організації. *Економіка АПК*. 2006. №10(144). С.148-155.
4. Корчинська О. О. Розвиток підприємництва в сфері сільського зеленого туризму: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04. Біла Церква, 2015. 25 с.

5. Горшкова Л.О. Розвиток сільського «зеленого» туризму як складової частини туристичного комплексу. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. Том 31 (70). №1. С.115-120. DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-1-19> (дата звернення 24.08.2022).
6. Kantar S., Svržnjak K. Development of sustainable rural tourism. *Deturope the central European journal of regional development and tourism*. 2017. Vol. 9 Issue 1. P.26-34. DOI: 10.32725/det.2017.003 (дата звернення 24.08.2022).
7. Ibănescu, B.-C., Stoleriu, O.M., Munteanu, A., Iațu, C. The Impact of Tourism on Sustainable Development of Rural Areas: Evidence from Romania. *Sustainability*. 2018. 10(10). P. 3529. DOI: <https://doi.org/10.3390/su10103529> (дата звернення 24.08.2022).
8. Trends in the development of international tourism in the current context of globalization. Collective Scientific Monograph / Editors: Jadwiga Ratajczak, Victoriia Tsytko. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2020. 215 p. URL: https://www.wszia.opole.pl/wp-content/uploads/2020/09/2020_tredns_in_the_development_of_international_tourism_in_the_current_context_of_globalization.pdf. (дата звернення 25.08.2022).
9. Tourism - key to development, prosperity and well-being. UNWTO Tourism Highlights 2017 Edition. 2017: UNWTO. 16 p. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419029>. (дата звернення 25.08.2022).
10. Карташова О.Г., Петько В.М. Інституційні проблеми державного регулювання зеленого туризму в Україні. *Економіка і суспільство. Мукачівський державний університет*. 2018. Вип.15, с.138-142 URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/15_ukr/22.pdf. (дата звернення 25.08.2022).
11. Nature-based Tourism in Peripheral Areas: Development or Disaster? edited by C. Michael Hall and Stephen Boyd, Channel View Publications, Toronto, 2005. 281 p. DOI: https://doi.org/10.1111/j.1541-0064.2006.00149_3.x (дата звернення 25.08.2022).
12. Jucan C. N., Jucan M. S. Travel and Tourism as a Driver of Economic Recovery. *Procedia Economics and Finance*, 2013. Vol. 6, pp. 81–88. DOI:10.1016/S2212-5671(13)00117-2 (дата звернення 25.08.2022).
13. Дармостук Д. Г. Тенденції розвитку зеленого туризму в Україні. *Теорія та практика державного управління*. 2017. Вип. 2. С. 138-144. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpdu_2017_2_23 (дата звернення 25.08.2022).
14. Кудла Н. Є. Роль туризму у соціально-економічному розвитку сільських територій. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2013. Вип. 6(104). С. 292-298. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/serpsru_2013_6_33 (дата звернення 25.08.2022).
15. Кластер «Яблуневий шлях». Департамент Міжнародного співробітництва та регіонального розвитку Вінницької ОДА: веб сайт. URL: <http://www.dmsrr.gov.ua/klaster-yaoblunevij-shlyax>. (дата звернення 25.08.2022).
16. Кириченко С. «Час ікс» для українського туризму. Економічна правда. 26 січня 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/01/26/681795>. (дата звернення 25.08.2022).
17. Проблеми та перспективи розвитку сільських територій України (на прикладі Карпатського регіону): науково-аналітична доповідь / [В. В. Борщевський, Х. М. Притула, В. Є. Крупін, І. М. Куліш]; НАН України. Інститут регіональних досліджень; [наук. ред. В. В. Борщевський]. Львів, 2011. 60 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/r20110202.pdf> (дата звернення 25.08.2022).
18. Tourism for Sustainable Development in the Least Developed Countries – Leveraging Resources for Sustainable Tourism with the Enhanced Integrated Framework. World Tourism Organization (UNWTO), the International Trade Centre (ITC) and the Enhanced Integrated Framework (EIF). Printed by ITC, Geneva, Switzerland. 2017. 40 p. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284418848>. (дата звернення 25.08.2022).
19. Palazzo M., Gigauri I., Panait M.C., Apostu S.A., Siano A. Sustainable Tourism Issues in European Countries during the Global Pandemic Crisis. *Sustainability*. 2022. Vol. 14 (7), p. 3844. DOI: <https://doi.org/10.3390/su14073844>. (дата звернення 25.08.2022).
20. Zawadka J. Ewolucja działalności agroturystycznej w Polsce i typologia wiejskich gospodarstw turystycznych. *Acta Scientiarum Polonorum. Oeconomia*, 2010. 9. nr. 4. St. 627-638. Identyfikator YADDA: bwmeta1.element.ekon-element-000171192713. URL: <http://bazekon.icm.edu.pl/bazekon/element/bwmeta1.element.ekon-element-000171192713> (дата звернення 25.08.2022).
21. Hochleitner J. Uwarunkowania rozwojowe lokalnych grup działania w województwie warmińsko-mazurskim. *Studia Elckie*. 2011. nr 13, st. 545-567 URL: https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Studia_Elckie/Studia_Elckie-r2011-t13/Studia_Elckie-r2011-t13-s545-567/Studia_Elckie-r2011-t13-s545-567.pdf. (дата звернення 25.08.2022).

REFERENCES:

1. Inflatsiinyi zvit. [Inflation report]. Natsionalnyi bank: veb sayt. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2022-Q3.pdf?v=4 [in Ukrainian].
2. Pinchuk, T.A. (2009). Ahroturyzm yak forma pidpriemnytstva u silskii mistseivosti. [Agritourism as a form of entrepreneurship in rural areas]. *Naukovyi visnyk UzhNU. Seriya «Ekononika» - Scientific Bulletin of UzhNU. «Economy» series*, 28, 49-53. [in Ukrainian].
3. Hlovatska, V.V. (2006). Silskiy zeleniy turizm: sutnist, funktsii, osnovy orhanizatsii [Rural green tourism: essence, functions, foundations of organization]. *Ekononika APK - Economy of agro-industrial complex*, 10(144), 148-155. [in Ukrainian].
4. Korchynska, O. O. (2015). Rozvytok pidpriemnytstva v sferi silskoho zelenoho turizmu [Development of entrepreneurship in the field of rural green tourism.]. Extended abstract of kandidat's thesis. Bila Tserkva. [in Ukrainian].
5. Horshkova, L.O. (2020). Rozvytok silskoho «zelenoho» turizmu yak skladovoi chastyny turystychnoho

- kompleksu. [Development of rural «green» tourism as a component of the tourist complex]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Ekonomika i upravlinnia - Scholarly notes of TNU named after VI Vernadskiyi. Series: Economics and management*, 31 (70), 1, 115-120. DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-1-19>. [in Ukrainian].
6. Kantar, S. & Svržnjak, K. (2017). Development of sustainable rural tourism. *Deturope the central European journal of regional development and tourism*, 9(1), 26-34 DOI: 10.32725/det.2017.003.
7. Ibănescu, B.-C., Stoleriu, O.M., Munteanu, A., & Iașu, C. (2018). The Impact of Tourism on Sustainable Development of Rural Areas: Evidence from Romania. *Sustainability*, 10(10), 3529. DOI: <https://doi.org/10.3390/su10103529>.
8. Ratajczak J. & Tsytko V. (Eds.) (2020). Trends in the development of international tourism in the current context of globalization. Collective Scientific Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole. URL: https://www.wszia.opole.pl/wp-content/uploads/2020/09/2020_tredns_in_the_development_of_international_tourism_in_the_current_context_of_globalization.pdf.
9. Tourism - key to development, prosperity and well-being. UNWTO Tourism Highlights 2017 Edition. UNWTO: URL: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419029>.
10. Kartashova, O.H. & Petko, V.M. (2018). Instytutsiini problemy derzhavnogo rehuliuвання zelenoho turyzmu v Ukraini [Institutional problems of state regulation of green tourism in Ukraine]. *Ekonomika i suspilstvo. Mukachivskiyi derzhavnyi universytet - Economy and society. Mukachevo State University*. 15, 138-142. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/15_ukr/22.pdf. [in Ukrainian].
11. Hall, C.M. & Boyd, S.W. (Eds) (2005). Nature-Based Tourism in Peripheral Areas: Development or Disaster? Channel View Publications, Toronto, DOI: https://doi.org/10.1111/j.1541-0064.2006.00149_3.x.
12. Jucan, C.N. & Jucan, M.S. (2013). Travel and tourism as a driver of economic recovery. *Procedia Economics and Finance*, 6, 81–88. DOI:10.1016/S2212-5671(13)00117-2.
13. Darmostuk, D.H. (2017). Tendentsii rozvytku zelenoho turyzmu v Ukraini [Development trends of green tourism in Ukraine]. *Theory and Practice of Public Administration - Theory and practice of public administration*, 2(57), 138-144. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2017_2_23 [in Ukrainian].
14. Kudla, N. Ye. (2013). Rol turyzmu u sotsialno-ekonomichnomu rozvytku silskykh terytorii [The role of tourism in the socio-economic development of rural areas]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy - Socio-economic problems of the modern period of Ukraine*, 6(104), 292-298. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2013_6_33 [in Ukrainian].
15. Klaster «Yablunevyi shliakh» [«Apple Way» cluster]. Departament Mizhnarodnoho spivrobotnytstva ta rehionalnoho rozvytku Vinnytskoi ODA: veb sait. URL: <http://www.dmsrr.gov.ua/klaster-“yablunevij-shlyax”>. [in Ukrainian].
16. Kyrychenko, S. (2022). «Chas iks» dla ukrainskoho turyzmu [«Time X» for Ukrainian tourism]. *Ekonomichna Pravda - Economic truth*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/01/26/681795>. [in Ukrainian].
17. Borshchevskiyi, V. V. (Ed.), Prytula, Kh. M., Krupin, V. Ye. & Kulish, I. M. (2011). Problemy ta perspektyvy rozvytku silskykh terytorii Ukrainy (na prykladi Karpatskoho rehionu): naukovu-analitychna dopovid. [Problems and prospects of the development of rural areas of Ukraine (on the example of the Carpathian region): scientific and analytical report] NAN Ukrainy. Instytut rehionalnykh doslidzhen. Lviv. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20110202.pdf> [in Ukrainian].
18. Tourism for Sustainable Development in the Least Developed Countries – Leveraging Resources for Sustainable Tourism with the Enhanced Integrated Framework (2017). World Tourism Organization (UNWTO), the International Trade Centre (ITC) and the Enhanced Integrated Framework (EIF). Printed by ITC, Geneva, Switzerland. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284418848>.
19. Palazzo, M., Gigauri, I., Panait, M.C., Apostu, S.A. & Siano A. (2022). Sustainable Tourism Issues in European Countries during the Global Pandemic Crisis. *Sustainability*, 14 (7), 3844. DOI: <https://doi.org/10.3390/su14073844>.
20. Zawadka, J. (2010). Ewolucja działalności agroturystycznej w Polsce i typologia wiejskich gospodarstw turystycznych. [Evolution of Agritouristic Activity in Poland and Typology of Rural Tourism Farms]. *Acta Scientiarum Polonorum. Oeconomia*, 9, 4, 627-638. Identyfikator YADDA: bwmeta1.element.ekon-element-000171192713. URL: <http://bazekon.icm.edu.pl/bazekon/element/bwmeta1.element.ekon-element-000171192713> [in Polish].
21. Hochleitner, J. (2011). Uwarunkowania rozwojowe lokalnych grup działania w województwie warmińsko-mazurskim [Development conditions of local action groups in the Warmińsko-Mazurskie voivodship]. *Studia Elckie*, 13, 545-567 URL: https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Studia_Elckie/Studia_Elckie-r2011-t13/Studia_Elckie-r2011-t13-s545-567/Studia_Elckie-r2011-t13-s545-567.pdf [in Polish].